

Alkoholijuomien kotiinkuljetus – tietopohjaa sääntelystä ja vaikutuksista

PÄÄLÖYDÖKSET

- Alkoholijuomien verkkokauppa ja kotiinkuljetus ovat maailmanlaajuisesti suhteellisen uusia ilmiöitä alkoholikaupassa.
- Alkoholijuomien verkkokauppa ja kotiinkuljetus luovat uudenlaisia haasteita alkoholin vähittäismyynnin vastuullisuusperiaatteiden noudattamiselle ja valvonnalle.
- Maailmalta on karttunut samansuuntaisia kokemuksia kotiinkuljetuksen ongelmista.
- Keskeinen vastuullisen myynnin ja myynninvalvonnan ongelma kotiinkuljetuksessa liittyy ikärajojen tarkistamiseen.
- Toinen alkoholijuomien verkkokaupassa esiin noussut haaste on tilaamisen ja kotiinkuljetuksen yhteys alkoholin suuriin kulutusmääriin yksittäisellä juomiskerralla ja/tai pidemmällä aikavälillä.
- Kirjallisuudesta nousee paljon hyviä, lainsäädäntöön perustuvia käytäntöjä, joilla pyritään edistämään alkoholin vähittäismyynnin vastuullisuusperiaatteiden noudattamista myös alkoholin verkkokaupassa ja kotiinkuljetuksessa.

Tässä julkaisussa tehdään katsaus alkoholijuomien verkkokaupaa ja kotiinkuljetusta koskevaan tutkimuskirjallisuuteen yhtäältä siitä näkökulmasta, mitä havaittuja yhteyksiä kotiinkuljetuksella on alkoholin kulutukseen ja haittoihin, ja toisaalta siitä näkökulmasta, mitä tiedetään lainsäädännön, viranomaisvalvonnan ja elinkeinon omavalvonnan mahdollisuuksista vähentää kotiinkuljetukseen liittyviä ongelmia. Julkaisussa tarkastellaan myös alkoholijuomien kotiinkuljetuksen järjestämistapoja ja sääntelyä Suomen kannalta keskeisissä vertailumaissa sekä peilataan olemassa olevaa tietoa Suomen tilanteeseen.

Alkoholijuomien verkkokauppa ja kotiinkuljetus ovat suhteellisen uusia ilmiöitä alkoholikaupassa, kun asiaa tarkastellaan maailmanlaajuisesti. Koronaepidemia kiihdytti osaltaan alkoholijuomien verkkokaupaa. Eri puolilla maailmaa verkkokauppaan ja kotiinkuljetukseen liittyviä rajoituksia höllennettiin koronaepidemian aikaan, jotta elinkeinoelämän toimintaedellytykset paranisivat poikkeusoloissa (Huckle ym. 2021; Callinan ym. 2023; Lemp ym. 2023). Monet näistä nopeasti tehdyistä toimenpidemuutoksista jäivät kuitenkin voimaan pysyvästi.

Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on toistaiseksi julkaistu vain rajattu määrä alkoholijuomien kotiinkuljetusta käsitteleviä artikkeleita. Tutkimuksia on julkaistu muun muassa Australiasta, Uudesta-Seelannista, Yhdysvalloista ja Hollannista.

Kotiinkuljetuksen vaikutukset alkoholin myyntiin, kulutukseen ja haittoihin

Alkoholin verkkokaupan tiedetään kasvaneen erityisesti koronaepidemian aikana, jolloin rajoitustoimet estivät ihmisten liikkumista (Callinan ym. 2023; Colbert ym. 2021; Huckle ym. 2021; Noyes ym. 2022). Suomessa koronaepidemia ja sen rajoitustoimet vauhdittivat ulkomailta tehtyjen alkoholijuomien verkko-ostojen kasvua. Epidemiaan liittyvien rajoitusten purkamisen ja viranomaisten tehovalvonnan jälkeen verkkokaupan osuus tilastomattomasta kulutuksesta on Suomessa vähentynyt (Karlsson & Koskinen 2023).

Monissa muissa maissa alkoholin verkkokaupan ja kotiinkuljetuksen kasvusta on olemassa ilmeisiä merkkejä: esimerkiksi Kiinassa markkinan arvellaan kasvaneen jopa 15 prosenttia vuodessa, ja myös Australiassa ja Uudessa-Seelannissa verkkomarkkinat ovat laajentuneet nopeasti (Noyes ym. 2022; Huckle ym. 2021). Ongelmana alkoholin verkkokaupan volyymin arvioimisessa on tarkkojen myyntitilastojen puute, minkä vuoksi verkkomyynnin määrää tai kehitystä ei pystytä luotettavasti seuraamaan (Callinan ym. 2023; Huckle ym. 2021).

Alkoholijuomien verkkokauppa ja kotiinkuljetus uusina saatavuuskanavina luovat uudenlaisia haasteita alkoholin vähittäismyynnin vastuullisuusperiaatteiden noudattamiselle ja valvonnalle. Alkoholijuomat eivät ole tavanomaisia kulutushyödykkeitä vaan aiheuttavat monenlaisia haittoja yksilölle, lähipiirille ja yhteiskunnalle (Babor ym. 2022). Kansainvälisen tutkimuskatsauksen perusteella alkoholin oston lakisäätöiset ikäraajat ovat yksi parhaita käytäntöjä alaikäisten alkoholinkulutuksen ja haittojen ehkäisemiseksi. Päihtyneille myynnin kieltämisestä on tutkittu ennen kaikkea anniskelumyynnissä, ja se on osa alkoholinmyyntiin liittyvien riskitilanteiden hallintaa. Näiden keinojen vaikuttavuus riippuu siitä, miten tehokkaasti niitä toimeenpannaan ja valvotaan alkoholijuomien myyntitilanteissa.

Alkoholijuomien kotiinkuljetusta käsittelevän tutkimuskirjallisuuden mukaan keskeinen vastuullisen myynnin ja myynninvalvonnan ongelma liittyy juuri ikärajojen tarkistamiseen (Colbert ym. 2020, 2021; Huckle ym. 2021; Noyes ym. 2022; Van Hoof ym. 2015). Esimerkiksi kahdessa kyselytutkimuksessa vastaajat ovat raportoineet, että yli

Pia Mäkelä
THL

Katariina Warpenius
THL

Huomioitavaa alkoholi- juomien kotiinkuljetuksen sääntelyssä

Kiteytyksenä keskeisissä katsauksissa ja tutkimuksissa (Callinan ym. 2023; Colbert ym. 2021; Noyes ym. 2021) esiin nostetuista politiikkasuosituksista vastuullisen myynnin mahdollistamiseksi:

- Ikä tarkistetaan sekä ostovaiheessa että juomia toimitettaessa, eikä toimitusta saa jättää muuten kuin henkilökohtaisesti.
- Edellytetään, että kolmannen osapuolen jakelupalvelut hankkivat luvan tai lisenssin alkoholin jakeluun.
- Edellytetään, että alkoholin verkomyyntiin ja -toimituksiin osallistuvat luvanhaltijat ja henkilökunta suorittavat jonkinlaisen vastuullisen alkoholinmyynnin koulutuksen.
- Jakelukaupan enimmäisajat eivät ole pidempiä kuin kivijalkamyymälöiden myyntiajat.
- Varmistetaan tiedonkulku osapuolten välillä: tieto toimitettavan paketin alkoholisisällöstä kuljetajalle; verkkosivuilla tieto ostajalle, että juomia ei toimiteta alaikäiselle tai päihtyneelle; tieto toimituksia tekeviltä tahoilta viranomaisille kotiinkuljetuksista, ikärajatarkastusten tekemisestä, luovuttamisesta kieltäytymisistä ym. helposti analysoitavassa muodossa.

kolmannekselta (Mojica-Perez ym. 2019) ja 58 prosentilta (Huckle ym. 2021) alle 25 vuotiaista asiakkaista ei tarkistettu ikää alkoholijuomien verkko-oston yhteydessä. Hollannissa tehtyjen ostokokeiden perusteella ikärajojen tarkistusosuudet olivat verkkokaupassa hyvin pienet ja paljon pienemmät kuin muissa myymälöissä (esimerkiksi vuonna 2013 ero verkkokauppojen ja supermarkettien välillä oli 0 % vs. 55 % ja vuonna 2016 18 % vs. 89 %) (Schelleman-Offermans ym. 2017). Pohjois-Carolinassa alle 21-vuotiaan tekemissä ostokokeissa sadasta testistä 39 ei onnistunut ikärajatarkastuksen vuoksi ja 16 muista syistä (Williams & Ribisl 2012). Hollannissa raportoitiin lain vastaisena mutta yleisenä käytäntönä, että toimitukseen riitti ikärajan ylittävän kaverin läsnäolo (Van Hoof & ym. 2014). Lehtitiedon mukaan Sydneyn alueella (Uusi Etelä-Wales) tarkastajien tekemät pistokokeet johtivat lainsäädännön muuttamiseen, kun alkoholia oli toimitettu leikki-puistoihin ja kouluihin tilaajan ikää tarkastamatta: uuden lainsäädännön mukaan alkoholia ei voi toimittaa julkisiin tiloihin tai erikseen määritetyille alkoholivapaille alueille (Thompson 2021).

Toinen alkoholijuomien verkkokaupassa esiin noussut haaste ovat tilaamisen ja kotiinkuljetuksen yhteydet alkoholin suuriin kulutusmääriin yksittäisellä juomiskerralla ja/tai pidemmällä aikavälillä. On havaittu, että verkkokaupan asiakkaissa on keskimääräistä enemmän yhtäältä paljon alkoholia ylipäätään käyttäviä ja toisaalta suuria määriä alkoholia kerralla juovia riskikäyttäjiä (Colbert ym. 2023; Huckle ym. 2021; Mojica-Perez ym. 2019; Vic-health 2020). Riskijuomisen todennäköisyys on ollut sitä suurempi, mitä useammin henkilö verkkokaupan palveluita käyttää (Vic-health 2020).

On mahdollista, että alkoholin riskikäyttäjät suosivat verkkokauppaostoja muita kuluttajia enemmän sen sijaan, että verkko-ostaminen sinänsä lisäisi tilaajien alkoholinkäyttöä. Siitä, lisääkö alkoholijuomien kotiinkuljetus alkoholinkulutuksen kokonaismäärää yksilö- tai yhteiskuntatasolla, ei ole suoraa tutkimustietoa. Se tiedetään, että alkoholijuomien hinta vaikuttaa niiden kulutukseen (Wagenaar ym. 2010) ja alkoholijuomien hankintaan liittyvä vaiva on osa juoman kokonaiskustannuksesta kuluttajalle. Tilaamisen helppous voi siis potentiaalisesti olla omiaan lisäämään erilaisten kuluttajaryhmien alkoholijuomien kulutusta. Lisäksi kuluttajilla on taipumus käyttää verkkokaupassa enemmän rahaa alkoholiin kuin tavallisessa vähittäismyynnissä, mikä selittyy sillä, että kuluttajat pyrkivät tällä tavoin kattamaan verkko-ostamiseen liittyvät kuljetuskustannukset (Mojica-Perez ym. 2019; National liquor news 2021).

Tutkimuskirjallisuudessa on tuotu esiin se riski, että alkoholijuomien kotiinkuljetus voi johtaa juomistilanteiden pitkittymiseen ja edelleen suurien alkoholimäärien juomiseen tilauskerralla (Colbert ym. 2023; Huckle ym. 2021; Mojica-Perez ym. 2019; Vic-Health 2020). Australiassa tehdyissä tutkimuksissa tätä ongelmaa on raportoitu erityisesti pikatilauksien yhteydessä (Mojica-Perez ym. 2019; Vic-Health 2020), joita on käytetty välttämään juomien loppumista. Esimerkiksi yhdessä australialaisessa tutkimuksessa huomattavan suuri osa pikatilauksista tapahtui sellaisilla juomiskerroilla, joilla juotiin suuria määriä alkoholia kerralla (5+ annosta 69 %; 11+ annosta 29 %) (Mojica-Perez ym. 2019). Pikatilaukset olivat yleisimpiä nuorilla aikuisilla. Suurista kertamääristä kertoo myös Australiassa mediassa huomiota herättänyt kuolemantapaus, jossa kuolemaa edelsi päivittäinen kolmen viinipullon tilaus viikkojen ajan; tämä tapaus johti lehtitiedon mukaan sääntelyn tiukentamiseen mm. alkoholijuomien päihtyneille toimittamisen kieltämisessä (Day ym. 2021; Thompson & Ward 2021).

Erityiskysymys on, vaikuttaako alkoholin kotiinkuljetus alkoholiongelmissa kärsivien kulutukseen. Vaikka asiasta on vain vähän tutkimustietoa, tällainen vaikutus on mahdollinen monen eri vaikutuskanavan kautta sen lisäksi, mitä yllä jo tuotiin esiin. Mikäli kotiinkuljetuksissa lain ehtojen täyttymistä ei kyetä riittävästi varmistamaan, on riski, että alkoholi-riippuvuudesta kärsivien alkoholinkulutus lisääntyy, jos alkoholin hankintaa varten ei enää ole tarvetta olla välillä selvänä. Monella alkoholiongelmissa kärsivällä alkoholijuomien hankinta on edellyttänyt ajokuntoisena olemista, mikä ei kotiinkuljetuksen myötä olisi enää välttämätöntä. Vaikutus alkoholia ongelmallisesti käyttäviin on vielä laajempi ja merkittävämpi, jos aika tilauksesta toimitukseen on lyhyt. Callinan ym. (2023) ovat painottaneet, että tämä nopea toimitus lisää mahdollisuutta alkoholinkäytön impulsiivisuuteen ja impulsiivisuus on puolestaan keskeinen tekijä alkoholin riskikäytön ja siihen liittyvien haittojen synnyssä. Lisäksi, mikäli markkinointisäädökset sallisivat

kohdennetun mainonnan verkkokaupasta tehtyjen alkoholiosastosten perusteella, tämä todennäköisesti altistaisi erityisesti paljon alkoholia käyttävät aiempaa suuremmalle ja suuremmalle alkoholijuomien myynninedistämislle.

Havaittuja alkoholin kotiinkuljetuksen ongelmia ja ehdotettuja ratkaisuja

Tutkimuskirjallisuus alkoholijuomien kotiinkuljetuksen yhteyksistä alkoholihaittoihin painottuu juuri kahteen edellä esiin tuotuun seikkaan eli ongelmiin ikärajojen noudattamisessa sekä siihen, että erityisesti alkoholijuomien pikatoimitukset voivat lisätä alkoholin riski- ja humalakäyttöä ja sen myötä alkoholihaittoja (Colbert ym. 2023; Duthie ym. 2023). Kirjallisuuden perusteella se, mihin alkoholijuomien kotiinkuljetuksen säännöllä, luvanvaraisuudella ja viranomaisvalvonnan mahdollistamisella voidaan ennen kaikkea vaikuttaa, ovatkin juuri humalajuomiseen liittyvät alkoholihaitat kotijuomistilanteissa ja/tai muissa yksityisissä tilanteissa ja myynnin ikärajojen noudattaminen. Alkoholijuomien vastuullisen myynnin säännösten tavoitteena ylipäätään on alkoholijuomien kulutukseen liittyvien haittojen ennaltaehkäisy ja riskijuomisen ja -tilanteiden hallinta. Päihtyneille ja alaikäisille myyntikielloilla alkoholijuomien kotiinkuljetuksessa voidaan ehkäistä tilannekohtaisia humalajuomisen alkoholihaittoja, kuten väkivaltaa, tapaturmia ja haitallisen juomisen jatkumista myrkytyksiin ja jopa kuolemiin asti.

Yhtenä keskeisenä syynä ikärajasäännösten ja päihtyneille myyntikiellon heikkoon noudattamiseen on pidetty toimituksista huolehtivien työntekijöiden riittämätöntä koulutusta (Colbert ym. 2021) ja ylipäätään sitä, että vaikka toimituksista huolehtivilla yhtiöillä on tarkat ohjeet, työntekijät eivät noudata niitä (California Department of...). Australiassa ja Uudessa Seelannissa ongelmana on ollut myös se, että toimituksista huolehtivia yhtiötä ei ole voitu asettaa vastuuseen säädösten rikkomisesta (Colbert ym. 2021; Miles ym. 2022). Ongelmana on pidetty myös huonoja viranomaisvalvonnan edellytyksiä (Duthie ym. 2023; Noyes ym. 2022) sekä sitä, että kun kotiinkuljetusten sallimista kiirehdyttiin koronaepidemian aikana, kotiinkuljetusten säädökset kirjoitettiin epäjohtonmukaisiksi suhteessa muuhun alkoholinmyyntiä koskevaan lainsäädäntöön (Colbert ym. 2021; Noyes ym. 2022; Williams & Schmidt 2014).

Kaiken kaikkiaan tutkimuksissa alleviivataan tarvetta pikaisiin muutoksiin lainsäädännössä ja valvontatoimissa, jotta kotiinkuljetuksen vastuuperiaatteita noudatettaisiin ja valvottaisiin paremmin ja digitaalista markkinointia voitaisiin hallita (Huckle ym. 2021; McKerchar ym. 2023). Katsauksensa johtopäätöksenä Colbert ym. (2021) totesivat ikärajoista seuraavaa: ”Erityisesti kolmansien osapuolten jakelupalvelujen käyttö sellaisissa paikoissa, joissa näiltä palveluilta ei vaadita lupaa tai lisenssiä viranomaiselta, voi heikentää [iän tarkistamisvaatimuksen] noudattamista. Kolmannen osapuolen lisenssittömät jakelukuljettajat eivät todennäköisesti ole saaneet koulutusta alaikäisten juomista koskevista laeista ja kuvallisen henkilöllisyystodistuksen tarkistamisesta sen varmistamiseksi, että ostajat ovat täysi-ikäisiä. Systemaattinen kirjallisuuskatsauksemme osoitti, että iän tarkistamista toimituksissa noudatetaan huonosti ja että se voi epäonnistua, vaikka jakelukuljettajat pyytäisivät ostajalta henkilöllisyystodistusta.”

Kotiinkuljetuksen sääntelyä käsittelevässä Colbertin ym. (2021) katsauksessa ja tutkimuskirjallisuudessa yleisemmin esiin nousevat seuraavat asiat, joista lainsäätäjien on tarpeen tehdä päätös, kun säädetään laki alkoholijuomien kotiinkuljetuksesta:

- 1) Luvanvaraisuus ja lupien saajat: onko toimittamislupa sidottu vähittäismyyntilupaan vai voiko kotiinkuljetuslupia olla myös muilla toimijoilla; haettava lupa, ilmoitukseen perustuva vai täysin vapaa malli?
- 2) Miten turvataan mahdollisuudet viranomaisvalvontaan?
- 3) Sanktiot sääntöjen rikkomisesta: ml. miten vastuut sääntöjen noudattamisesta jakautuvat myyjän ja toimittajan välillä?
- 4) Vähittäismyyjää koskevat vaatimukset: esim. pitääkö olla fyysinen toimipiste?

- 5) Kuljetuksen toteuttavaa henkilöstöä koskevat ehdot: esim. vastuullisen myynnin koulutus; miten varmistetaan, etteivät kuljettajan oma etu ja sääntöjen noudattaminen ole ristiriidassa?
- 6) Mitä juomia ja kuinka paljon voi toimittaa?
- 7) Mihin paikkoihin juomia voi tai ei voi toimittaa?
- 8) Milloin toimituksia voi tehdä: kellonajat; minimiaika myynnin ja toimittamisen välillä?
- 9) Ikärajan tarkastaminen ostohetkellä?
- 10) Ikärajan ja päihtymystilan tarkastaminen sekä välittämisriskin huomiointi luovuttamishetkellä?
- 11) Verkkosivuilla annettava tieto: millaista tietoa myyjän pitää antaa kuluttajalle verkkosivuillaan; miten tuotteita voi markkinoida?
- 12) Miten toimitettavat pakkaukset tulee merkitä/miten varmistetaan tiedonkulku paketin alkoholisisällöstä toimittavalle kuljettajalle?
- 13) Millaista tietoa myyjän tulee toimittaa valvoville viranomaisille myynnistä ja omavalvonnasta?

Näistä kysymyksistä päätettäessä tulisi pitää mielessä myös kirjallisuudesta noussut tarve kirjata kotiinkuljetusta koskevat säädökset niin, että ne ovat linjassa vähittäismyynnin säädösten kanssa.

Sivun 2 vasemmasta reunasta löytyvässä laatikossa on kiteytetty keskeisissä katsauksissa ja tutkimuksissa esiin nostettuja politiikkasuosituksia vastuullisen myynnin mahdollistamiseksi.

Alkoholijuomien kotiinkuljetuksen järjestämistapoja eri maissa

Alkoholijuomien kotiinkuljetus on sallittua Suomen lähimmissä vertailumaissa, kuten Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa, Virossa, Latviassa ja Liettuassa¹. Alkoholijuomien verkkokaupan järjestämistavat, kotiinkuljetusmallit ja niiden sääntely sekä valvonta riippuvat pitkälti siitä, millainen sääntelyjärjestelmä alkoholin myynnille kussakin maassa ylipäätään on.

Pohjoismaista Tanskaa ja Ruotsia voidaan pitää kotiinkuljetuksen sääntelyn ääripäinä. Tanskassa alkoholin vähittäismyynti ei edellytä vähittäismyyntilupaa, eikä alkoholin kotiinkuljetukseen ole luvanvaraista. Ruotsissa taas alkoholikauppa on lähes kokonaan keskitetty valtion yksinoikeusjärjestelmälle (Systembolaget), ja sama koskee alkoholijuomien verkkokauppaa ja kotiinkuljetusta.

Norjassa valtion yksinoikeusjärjestelmällä (Vinmonopolet) ja vähittäismyyntiluvan haltijoilla on oikeus myös alkoholijuomien kotiinkuljetukseen ilman erillistä lupaprosessia. Vähittäismyyntiluvat myönnetään kuntatasolla, jonka viranomaiset vastaavat säännösten valvonnasta myös kotiinkuljetuksessa. Vähittäismyyntiluvanhaltija on vastuussa siitä, että alkoholijuomien kotiinkuljetuksessa noudatetaan alkoholilain säännöksiä. Lisäksi Norjassa voidaan hakea lupaa alkoholijuomien verkkokauppaan. Lupa haetaan kustakin kunnasta, jossa toimintaa halutaan harjoittaa, ja lupa täytyy sitoa johonkin fyysiseen tilaan valvonnan mahdollistamiseksi.

Virossa alkoholin vähittäismyynti ja verkkokauppa eivät edellytä myyntilupaa. Verkkokaupan on oltava sidoksissa johonkin fyysiseen osoitteeseen, jonka ei tarvitse olla myyntipiste, vaan se voi olla esimerkiksi varasto. Liettuassa verkkokauppa on luvanvaraista ja sidoksissa fyysiseen myyntipisteeseen, samoin Latviassa.

Alkoholijuomien myynnissä on noudatettava ostoikärajaa kaikissa edellä käsitellyissä maissa, mutta ikäraja vaihtelee 16:n ja 20 vuoden välillä. Tanskaa lukuun ottamatta näissä maissa kiellettyä on myös alkoholijuomien luovuttaminen henkilöille, jotka eivät ylitä ostoikärajaa. Latviassa edellytetään iän varmistamista vahvalla sähköisellä

¹Tiedot perustuvat näiden maiden asiantuntijoilta saatuihin tietoihin, ja he ovat tarkistaneet tekstin, mutta emme voi täysin taata tietojen virheettömyyttä.

tunnistautumisella, kun tehdään tilaus verkkokaupassa, ja tarvittaessa tarkistetaan henkilötodistus alkoholijuomia luovutettaessa. Tanskassa ja Norjassa alkoholijuomia verkkokaupassa myyvän tahon on edellytettävä asiakasta ilmoittamaan olevansa vaaditun ikäinen ennen kaupan syntymistä. Kaikissa edellä käsitellyissä maissa ostajan ikä pitää tarvittaessa tarkistaa henkilötodistuksesta ennen alkoholijuomien luovutusta. Ikärajojen valvomiseksi lainsäädäntö mahdollistaa alkoholijuomien koeostot Virossa ja Latviassa. Siitä ei ole saatavilla tietoa, miten ikärajavaltovontaa käytännössä toteutuu edellä mainituissa maissa.

Alkoholijuomien erilaisissa kotiinkuljetusmalleissa ja markkinoiden vastuullisuuskäytännössä on suurta vaihtelua eri maiden välillä. Tämä käy ilmi Colbertin ym. (2021) katsauksessa, jossa tutkijat kävivät läpi 77 alueen sääntelykäytännöt kuudesta englanninkielisestä maasta (Yhdysvallat, Kanada, Iso-Britannia, Irlanti, Australia ja Uusi-Seelanti). Näistä 72:ssa alkoholijuomien kotiinkuljetus oli mahdollista ainakin jossakin muodossa. Alueista 46:ssa kolmansien osapuolien eli muiden kuin myyjän oli sallittua hoitaa kotiinkuljetus (niistä 64 alueesta, joissa muu kuin viinin toimitus viinitilalta oli mahdollista), ja 25:ssä kotiinkuljetus oli tällöin luvanvaraista. Katsauksessa ei käynyt ilmi, että kotiinkuljetusmyyntiä voisivat tehdä toimijat, joilla ei ole fyysisistä myymälää.

Erilaisista muista kotiinkuljetusta koskevista sääöksistä englanninkielisissä maissa Colbert ym. (2021) kertoivat seuraavaa:

- ikätarkastus ostohetkellä vaadittiin seitsemällä alueella 72:sta ja luovutushetkellä 71 alueella.
- 15 alueella kuljettajilta vaadittiin koulutus muun muassa alkoholijuomien toimittamista koskevasta lainsäädännöstä ja ikärajatarkastuksen käytännöistä (osassa muista tarkastelluista alueista tätä ei vaadittu myöskään vähittäismyymälöissä). Koulutusta perusteltiin myös kuljettajien turvallisuuden suojelemisella, sillä he saattavat joutua kieltäytymään toimituksesta asiakkaalle tämän kotona ilman muun henkilökunnan, vartijoiden tai valvonnan tukea.
- 36 alueella, pääosin Pohjois-Amerikassa, oli jonkinlaisia määrällisiä rajoituksia alkoholijuomien kotiinkuljetukselle, jotka saattoivat koskea pidempää ajanjaksoa, kuten kuu-kautta, tai kerta- tai päiväkohtaisia tilauksia.
- 60 alueella toimitusaikoja koskevat säännökset olivat samat kuin vähittäismyyntiaikojen rajoitukset, viidellä alueella toimitukselle oli lyhyemmät ja seitsemällä alueella pidemmät ajat (joista neljässä 30–60 minuuttia sulkemisen jälkeen) kuin vähittäismyynnissä.
- Joillakin alueilla sellaista tietoa, joka oli pakollista olla esillä vähittäismyymälöissä, ei ollut säädetty pakolliseksi esittää verkkosivuilla (kuten lisenssinumero, virallinen nimi tai tieto ikärajoista).
- Yhdysvalloissa oli yleistä vaatia pakkauksiin merkintöjä paketin alkoholisisällöistä.

Alkoholin kotiinkuljetuksen haasteet ja edellytykset Suomen toimintaympäristössä

Tutkimuskirjallisuuden ja Suomessa karttuneen kokemuksen perusteella se, että alkoholijuomien vastuullinen myynti (yleisemminkin kuin vain verkkomyynti) toteutuu käytännössä, edellyttää toisiaan tukevia toimia (Holmila ym. 2009): alkoholilain säännösten viranomaisvalvontaa, elinkeinon omavalvontaohjelmia eli johdon tukea ja sitoutumista säännösten noudattamiseen sekä myymälähenkilöstön koulutusta ja osaamisen tukea myynnin valvontaan. Suomessa alkoholilain ja -asetusten säästösten viranomaisvalvonta, elinkeinoelämän omavalvonta sekä paikallisesti tehtävä Pakka (Paikallinen alkoholi-, tupakka- ja rahapelipolitiikka) -toimintamalli ovat luoneet hyvät edellytykset alkoholijuomien vähittäismyynnin vastuullisuusperiaatteiden noudattamiselle. Alkoholijuomien kotiinkuljetus kuitenkin haastaa tämän myynninvalvontajärjestelmän ja sen kehittämistyön uudella tavalla.

Suomessa humalajuominen ja riskijuominen ylipäättään ovat edelleen yleisiä, vaikka alkoholijuomien kulutus kaiken kaikkiaan, ja myös humalakulutus, on vähentynyt vuodesta 2008 alkaen (Härkönen ym. 2023). Niinpä humalahaittojen riskit ovat edelleen läsnä suomalaisten juomistilanteissa, mikä heijastuu palvelujärjestelmän ja järjestyksenpidon kuormitukseen. Kaikkiaan alkoholijuomien tyypillisin juomistilanne Suomessa on kotiympäristö (oma tai toisen koti tai muu yksityinen tila) (Mäkelä ym. 2023), joten alkoholijuomien kotiinkuljetukseen liittyy erityistä huolta myös tästä näkökulmasta.

Suomessa nuorten alkoholinkäytön vähenemiseen yksi keskeisesti vaikuttanut tekijä on ollut nuorten kokemana alkoholin saatavuuden vaikeutuminen (Raitasalo ym. 2018) eli käytännössä tehostunut ikärajalvonta. Sekä yksityiset vähittäisliikkeet että Alkot ovat tehostaneet ikärajalvontaansa 2010-luvulle tultaessa. Ikärajalvonta vaikuttaa nuorten alkoholinkäytön aloitustaan nousemiseen, millä on merkitystä myös aikuisiän alkoholinkäyttötapoihin (Härkönen & Mäkelä 2022) ja edelleen haittoihin. Huomattavan suuri osa alaikäisistä nuorista kuitenkin edelleen käyttää alkoholia, vaikka nuorten juominen on yleisesti ottaen vähentynyt niin Suomessa kuin monissa muissakin länsimaissa (ESPAD Group 2020).

Näiden tulosten valossa ikärajalvontaa, päihtyneille myyntikieltoa ja alkoholijuomien välittämisen valvontaa on edelleen tarpeen tehostaa alkoholijuomien myyntitilanteissa sekä huolehtia myynnin vastuullisuudesta myös alkoholijuomien kotiinkuljetuksessa. Alkoholijuomien kotiinkuljetus joka tapauksessa kasvattaa riskiä tilannekohtaisiin alkoholihaittoihin kotijuomistilanteissa ja heikentää mahdollisuuksia myynnin vastuullisuuden viranomais- ja omavalvontaan.

Tutkimustulokset alkoholijuomien verkkokaupasta ja kotiinkuljetuksen epäkohdista vahvistavat jo aikaisemmasta tutkimuksesta muodostunutta kuvaa alkoholin vastuullisen myynnin periaatteiden noudattamisen haasteista ja edellytyksistä alkoholijuomien vähittäismyynnissä. Kaiken kaikkiaan alkoholihaittojen vähentämiskeinojen tutkimuksesta tiedetään, että elinkeinon omavalvonta ja omavalvontasuunnitelmat eivät ole vaikuttavia keinoja ainoina toimenpiteinä (Babor ym. 2022). Käytännön johtopäätöksenä tutkimuskirjallisuudesta voidaan päätellä, että myös alkoholijuomien kotiinkuljetuksessa alkoholin myynnin vastuuperiaatteiden noudattaminen edellyttää viranomaisvalvonnan mahdollistavaa lainsäädäntöä. Käytännössä tämä Suomen tilanteessa tarkoittaa kotiinkuljetuksen luvanvaraisuutta, minkä lisäksi tarvitaan henkilöstön koulutusta, osaamisen tukea ja elinkeinon omavalvontajärjestelmien kehittämistä. Myös lähiyhteisöllä on merkitystä alkoholijuomien kotiinkuljetuksen vastuuperiaatteiden noudattamisessa. Esimerkiksi vanhempien tulisi voida ilmoittaa ikärajarikkeistä, mikäli he sellaisia havaitsevat. Kaikkia edellä mainittuja toimia tarvitaan riippumatta siitä, mikä taho kotiinkuljetuksen toteuttaa, mikäli ei tahdota tinkiä ikärajojen tehokkaasta valvonnasta ja päihtyneille myyntikiellosta.

Suomessa väestön luottamus vastuullisen myynninvalvonnan toteutumiseen alkoholijuomien kotiinkuljetusmallissa on heikko. Alkoholipoliittisia mielipiteitä koskevassa väestökyselyssä suomalaisilta kysyttiin, luotattavatko he siihen, että ikärajoja ja päihtyneille myynnin kieltoa voidaan tehokkaasti valvoa alkoholijuomien kotiinkuljetuksessa, esimerkiksi ruokalahettipalveluiden toimesta. Niiden osuus, jotka vastasivat ”ei lainkaan” tai ”melko vähän” oli 75 prosenttia. (Karlsson 2024.)

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa (Vahva ja välittävä Suomi, 106) on linjattu seuraava tavoite: ”Mahdollistetaan myös Alkolle ja kotimaisille vähittäismyyntilavalisille toimijoille alkoholin verkkokauppa sekä muut jakeluun ja noutoon perustuvat vähittäismyyntikonseptit, kuitenkin ikärajalvonta turvaten.” Tämän muutoksen valmistelussa on tärkeää ottaa huomioon muista maista saadut kokemukset, niin että vastuuperiaatteen noudattaminen voidaan turvata mahdollisimman hyvin sekä ikärajojen että päihtyneille myynnin kiellon osalta.

Lähteet

Babor T ym. (2022) [Alcohol no ordinary commodity. Research and public policy](#). Oxford: Oxford University Press.

[California Department of Alcoholic Beverage Control \(2020\) Delivery of Alcoholic Beverages](#). (luettu 12.1.2024)

Callinan S & ym. (2023) [In order to assess the impact of home delivery expansion within Australia, researchers need regulators to collect and share data on sales](#). Drug Alcohol Rev. 42, 1309–1311.

Colbert, S & ym. (2020) [Content analysis of websites selling alcohol online in Australia](#). Drug and Alcohol Review 39(2), 162–169.

Colbert S ym. (2021) [Online alcohol sales and home delivery: An international policy review and systematic literature review](#). Health Policy 125, 1222–1237.

Colbert S & ym. (2023) [Cross-sectional survey of a convenience sample of Australians who use alcohol home delivery services](#). Drug Alcohol Rev. 42, 986–995.

Day O & ym. (2021) [Inside the sad final weeks of a lonely man, 49, who drank himself to death with \\$24,000 worth of booze over 300 orders delivered to his Bondi flat by Jimmy Brings](#). Daily Mail Australia 26.10.2021.

Duthie C & ym. (2023) [Online on-demand delivery services of food and alcohol: A scoping review of public health impacts](#). SSM - Population Health 21, 101349.

ESPAD Group (2020) [ESPAD Report 2019: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs](#). EMCDDA Joint Publications, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Holmila ym. (2009) [Paikallinen alkoholipolitiikka. PAKKA-hankkeen loppuraportti](#). THL Raportti 5/2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Huckle T & ym. (2021) [Online alcohol delivery is associated with heavier drinking during the first New Zealand COVID-19 pandemic restrictions](#). Drug and Alcohol Review 40, 826–834.

Härkönen J & Mäkelä P (2022) [Elaborating the association of age at first drink with risky drinking: results from a cross-sectional survey](#). Drugs: Education, Prevention and Policy 29(6), 694–701.

Härkönen J ym. (2023) [Suomalaisten alkoholinkäyttötavat 2023](#). THL Tilastoraportti 59/2023. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Karlsson T (2024) [Alkoholipoliittiset mielipiteet tilastoraportti 2024](#). THL Tilastoraportti 7/2024. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Karlsson T & Koskinen H (2023) [Alkoholin matkustajatuonti ja verkko-ostaminen 2022](#). THL Tilastoraportti 6/2023. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Lemp JM & ym. (2023) [Here to stay? Policy changes in alcohol home delivery and “to-go” sales during and after COVID-19 in the United States](#). Drug Alcohol Rev. 2023, 1–6.

McKerchar C ym. (2023) [Promoting health in the digital environment: health policy experts' responses to on-demand delivery in Aotearoa New Zealand](#). Health Promotion International 38(4).

Miles H ym. (2022) [Describing and characterising on-demand delivery of unhealthy commodities in New Zealand](#). Australian & New Zealand Journal of Public Health, 46(4), 429–437.

Mojica-Perez Y & ym. (2019) [Alcohol home delivery services: an investigation of use and risk](#). The Centre for Alcohol Policy Research & The Foundation for Alcohol Research and Education (Australia).

Mäkelä P ym. (2023) [Drinking in the home: what does it entail for younger and older Finns?](#) Drug and Alcohol Review 42, 1004–1012.

[National Liquor News](#) (Australia; 2021) 40(9/October): 38.

Noyes J & ym. (2022) [Online liquor gets audited: A review of regulatory controls and supply practices of online liquor retailers in NSW, Australia.](#) Public Health Research & Practice 32(3):e31342115.

Raitasalo K ym. (2018). [What is going on in underage drinking? Reflections on Finnish ES-PAD data.](#) Drug and Alcohol Review 37, 76–84.

Schelleman-Offermans K ym. (2017) [Increased minimum legal age for the sale of alcohol in the Netherlands as of 2014: the effect on alcohol sellers' compliance after one and two years.](#) Int J Drug Policy 49:8–14.

Thompson A (2021) [Alcohol delivery to playgrounds, schools prompts legal overhaul.](#) The Sydney Morning Herald, 1.7.2021.

Thompson A & Ward M (2021) [Jimmy Brings alcohol delivery investigated over Sydney man's death.](#) The Sydney Morning Herald 14.10.2021.

[Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma.](#) Valtioneuvoston julkaisuja, 2023:58.

Van Hoof JJ & ym. (2014) [Compliance With Legal Age Restrictions on Adolescent Alcohol Sales for Alcohol Home Delivery Services \(AHDS\).](#) Journal Of Child & Adolescent Substance Abuse 23, 359–361.

Van Hoof JJ & ym. (2015) [Alcohol sales to underage buyers in The Netherlands in 2011 and 2013.](#) Journal of Adolescent Health 56(4), 468–470.

Vic-health (2020) [On-demand alcohol delivery services and risky drinking.](#) (luettu 12.1.2024)

Wagenaar AC & ym. (2010) [Effects of alcohol tax and price policies on morbidity and mortality: a systematic review.](#) Am J Publ Health 100, 2270-8.

Williams RS & Ribisl KM (2012) [Internet alcohol sales to minors.](#) Arch Pediatr Adolesc Med 166(9):808–13.

Williams RS & Schmidt A (2014) [The sales and marketing practices of English-language internet alcohol vendors.](#) Addiction 109(3),432–9.

Tämän julkaisun viite:

Mäkelä, P & Warpenius K (2024) Alkoholijuomien kotiinkuljetus – tietopohjaa sääntelystä ja vaikutuksista. Tutkimuksesta tiiviisti 11/2024. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-408-274-7 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-274-7>